

12. VZTAH POHŘEBNÍ A OBYTNÉ KOMPONENTY V SÍDELNÍM AREÁLU SEVEROVÝCHODNÍHO PŘEDHRADÍ

V návaznosti na výzkum rotundy a kostelního hřbitova začal v roce 2013 na severovýchodním předhradí nový archeologický terénní výzkum, který byl zaměřen na výzkum obytné, příp. výrobní komponenty celého sídelního areálu (k těmto pojmům viz *Neustupný 2007*, 34–36). Celkově jsme za tři roky prozkoumali plochu 1.484 m². Obytná a výrobní část byla od kostelního pohřebiště oddělena na jihu prázdným koridorem širokým cca 4 m. Předpokládáme, že právě tudy probíhala komunikace směřující k hypotetickému vstupu do vnitřní opevněné části aglomerace (obr. 142).

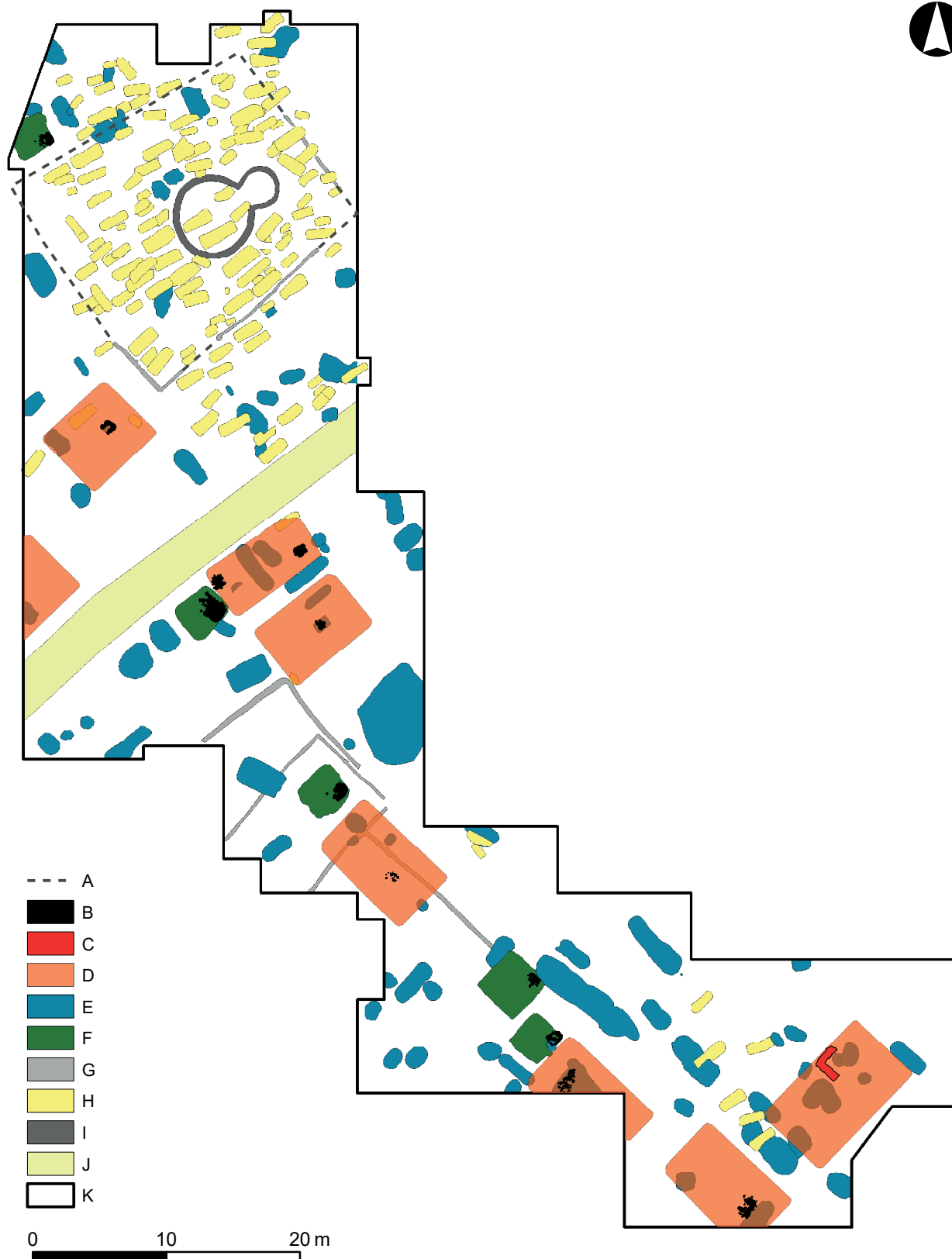
Za cestou se kumulovalo velmi husté osídlení. Kromě různých žlabovitých objektů a sídlištních jam vyplněných sídlištním odpadem, se zde objevily i zemnice s pecemi v rohu, z nichž některé byly pravděpodobně záměrně odstraněny a povrch kolem nich byl následně sanován. Minimálně nad jednou z nich byl pak postaven dům nadzemní konstrukce. Takové typy staveb byly identifikovány nejméně v pěti případech. Indikují je nálezy topenišť, vybudovaných na úrovni raně středověkého povrchu, v jednom případě i zachycené útržky jílovité podlahy. Zemnice, které na tomto místě souvisí se starší fází velkomoravského osídlení, považujeme za tradiční obydlí běžného slovanského obyvatelstva. Naopak nadzemní a často víceprostorové domy povětšinou srubové konstrukce spojujeme spíše s prostředím centrálních lokalit. Slovanskému světu nebyly zpočátku vlastní (*Dostál 1987*, 19–20) a častěji se objevují až od 8. stol. (*Šalkovský 2009*, 40).

Mimořádně významný byl odkryv úzkých žlábků, které tvořily nároží rozsáhlejšího, ale lehkého ohrazení (plotu), jehož celkové rozměry nejsou dosud jasné. Jedna strana pravouhlého ohrazení se po 25 m vytrácela, druhá zabíhala po 10 m mimo zkoumanou plochu. V terénu byly patrné dva palisádové systémy (dvě nároží), jejichž vzájemná chronologická pozice není jasná. Buď jeden nahrazoval druhý, nebo byly současné a plnily různé funkce v rámci jednoho ohrazení. Uvnitř plotu se nacházela nadzemní stavba, zemnice a několik sídlištních jam.

Všechny velkomoravské sídlištní objekty na ploše výzkumu, uvnitř i vně ohrazení, byly jednotně orientovány

ve směru JZ–SV, stejně jako kostel a většina okolních hrobů. Tvoří tak jednotnou strukturu. V roce 2014 jsme prozkoumali i tzv. velký zahloubený objekt (délka 9,6 m), který se nacházel ve směru jednoho z ramen plotu, z jeho vnější strany. Tento typ objektů bývá spojován s řemeslnickou, zvláště textilní výrobou (*Březinová – Přichystalová 2014; Dostál 1986, 1993b; Macháček 2010*, 69–70, 299–301). Další podobný objekt jsme odkryli i o rok později. V jeho výplni se našla pětice tkalcovských závaží. S výrobní činností souvisela i pícka s kamenným příkrovem, z jejíhož širšího okolí pochází nálezy tyglíků a slitků olova. Zcela jiný charakter měla velká kopulová pec, zatesaná do podloží, která byla nejméně dvakrát přestavěna. Zřejmě sloužila k pečení chleba. Vzhledem k mimořádné velikosti (celková délka i s manipulačním prostorem přes 5 m a rozměry topeniště 1,4 × 1,5 m) sloužila k zásobování větší skupiny lidí. To zřejmě byla ona pekárna (*pistrinum*) známá z popisu královských dvorců ve franské říši (*Metz 1966*, 610).

Dva sídlištní objekty vzbuzují mimořádnou pozornost. Prvním z nich je zemnice objevená v rohu palisádového ohrazení. V zemnici byl nalezen výjimečný soubor železných předmětů různého funkčního zařazení. Byly v něm rozpoznány zemědělské nástroje (dva srpy, radlice, krojidlo), tesařské nástroje (vrták, sekera hlavačka, dláto, pilka), klenotnické nástroje (kladívko, protahovačka drátů) a jezdecké potřeby (ostruhy). Mimoto byly součástí depotů tři vědra a sekerovité hřivny. Jeden srp byl nalezen při jihozápadní stěně zemnice, radlice a krojidlo se nacházely poblíž jihovýchodní stěny víceméně ve funkční poloze (původně zde byl možná postaven celý pluh). Zbytek železných předmětů se nacházel na jedné hromadě u jihovýchodní stěny, což vypadalo, jako by zde původně stála police či truhlice s náradím. Tuto myšlenku potvrzuje nález čtyř plochých kamenů na podlaze, které vytvářely pravouhlý obdélníkový útvar. Mohlo se jednat o podklad noh dřevěné police nebo možná truhlice, ve které byly předměty uloženy. Ve východním rohu zemnice byla kamenná pec (postavena ve 2 fázích), u které se našla přezka a nákončí z opasku (*Dresler – Přichystalová – Macháček 2014*).

Obr. 142. Břeclav – Pohansko, Severovýchodní předhradí. Celkový plán funerální a sídlištní komponenty v okolí rotundy, výzkum 2008–2015. Legenda: A – rekonstrukce ohrazení, B – otopná zařízení, C – nároží zděné na maltu, D – předběžná rekonstrukce staveb založených na původním povrchu, E – ostatní zahloubené objekty, F – zemnice, G – žlábký ohrazení, H – ostatní hroby, I – základy kostela, J – předpokládaná komunikace, K – prozkoumaná plocha.

Fig. 142. Břeclav – Pohansko, North-eastern suburb. Comprehensive plan of the funerary and settlement component in the rotunda surroundings, excavations 2008–2015. Key: A – reconstruction of the enclosure, B – hearths and fireplaces, C – stone-and-mortar corner wall, D – preliminary reconstruction of above-ground buildings, E – non-specific pits, F – sunken-floored dwellings, G – enclosure trenches, H – other graves, I – church foundations, J – supposed road, K – excavated area.

Druhá pozoruhodná stavba patří k nejvýznamnějším objevům poslední doby z Pohanska. Jedná se o povrchovou stavbu s vyzděným nárožím. Její přítomnost v těchto místech dlouhodobě indikovaly kousky malt vnesené na povrch bioturbací (krtčí hromádky). Při terénním výzkumu se nejprve projevila jako destrukční kra o rozměrech $8 \times 4,5$ m, tvořená z větší části fragmenty malt a menším množstvím kamenů. Některé malty nesly otisky dřevěných prvků, byly hlazeny nebo tvořily nároží. Maltou byla původně asi zvenku zčásti omítnuta dřevěná konstrukce stavby. Po odstranění destrukce bylo zjištěno zdivo *in situ*. Jednalo se o nároží o stranách $1,9 \times 1,9$ m. Zeď byla založena přímo na raně středověkém povrchu bez hloubených základů. V rohu bylo umístěno ohniště. Protější kratší stěnu domu definuje řada kamenů. Takto lze přibližně určit rozměry stavby, která měla minimálně $5 \times 3,5$ m. Vyloučit nelze ani možnost, že se jednalo o vytápěnou jizbu nadzemního vícedílného domu. V každém případě zde byly odkryty pozůstatky profánní stavby smíšené dřevokamenné konstrukce, zčásti podezděné. Svoji konstrukcí se nejvíce podobá jednoprostorovým a víceprostorovým domům na kamenných a maltových podezdívkách z velmožského dvorce na Pohansku, kte-

ré považujeme za panovnická obydlí, podobná těm, která jsou na franských královských falcích označována jako *caminata* – komnaty. Dva domy se zděnými nárožímí mezi nimi vyčlenil jako zvláštní skupiny B. Dostál (Dostál 1975, 64, 281–282, 299–300). Svými rozměry ($4,5 \times 4,5$ m, resp. 5×5 m), konstrukcí i celkovou dispozicí víceméně odpovídají nově objevenému domu ze severovýchodního předhradí.

Na celé ploše zkoumaného sídliště, zvláště na úrovni původního raně středověkého povrchu, ale i ve výplni sídlištních jam, se objevovaly nálezy, které spojujeme s přítomností elit. Nutno zmínit především příčeku a část hlavice meče, ostruhu, šipky, bronzové prsteny, olověnou hřivnu, stříbrný zdobený plíšek, železná nákončí a průvlečky, rotační brusy apod. Mimořádné nálezy, jako polyedrická fasetovaná perla z horského křišťálu, která má své analogie až v dalekém Jordánsku (Eger – Khalil 2013), skleněné korálky, části kroužkové košile, ostruhy aj., se koncentrovaly především v širším okolí stavby s vyzděným nárožím. Celkový obrázek doplňuje mimořádně vysoký podíl lovné fauny v osteologickém materiálu, mezi níž se objevují i trofejní zvířata, jakými byli medvědi.¹⁶³